

Trinitatis Kirke – en restaurering

Arkitekter: Inger og Johannes Exner, MAA

1. Rundetårn, efter stik af H. A. Greyss, 1646.

2. Rundetårn og Trinitatis Kirke. Kobberstik efter Thurah: Hafnia hodierna, 1748.

3. Før restaureringen.

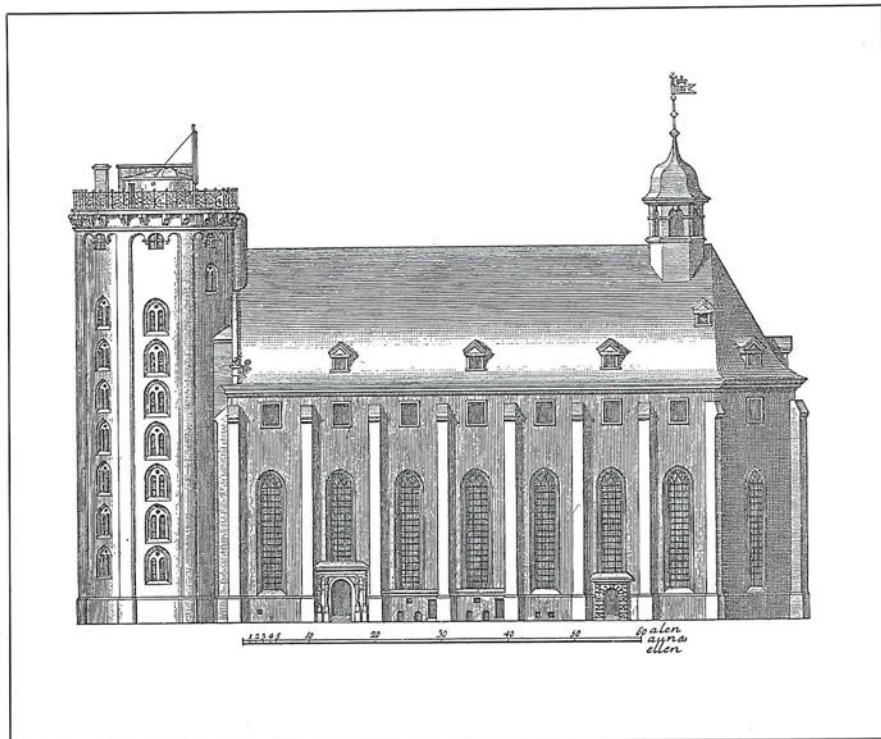
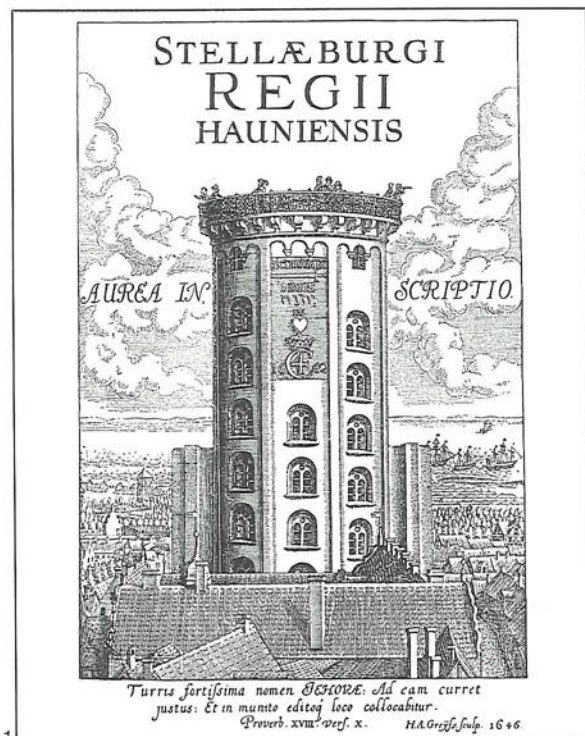
4. Efter restaureringen.

■ 1. The Round Tower. After copperplate by H. A. Greyss, 1646.

2. The Round Tower and Trinitatis Church. Copperplate after Thurah: Hafnia hodierna, 1748.

3. Before restoration.

4. After restoration.

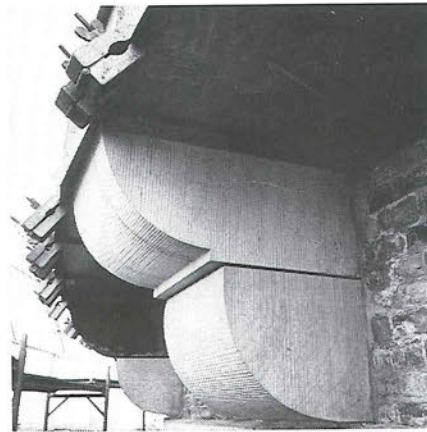
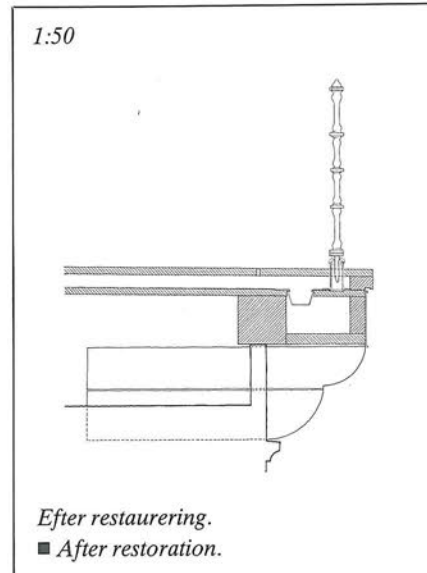
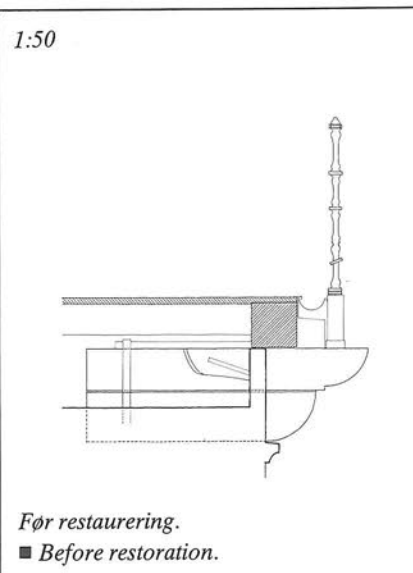

Restaureringen af Trinitatis Kirke var først og fremmest tænkt som en ren vedligeholdelsesopgave, men som det undertiden går, kom der supplerende arbejder til, her specielt fremdragningen af de oprindelige renaissancedekorationer på hvælvene.

Kirkerummets hvide overflader var gennem 3/4 århundrede blevet utroligt snavsede. Findelt fedtet støv var trængt ind i et utal af små revner i hvælvkapper og ribber. Rummet prægedes af grå forfaldsstemning. Et udtjent varmeanlægs rørinstallationer, kun delvis skjult bag skabhøje kabinetter, gav sammen med stærk- og svagstrømsledninger trukket i tarmvridende forløb i kroge og langs inventarets profilerede bånd en sløring og usikker opfattelse af vigtige arkitekturdetaljer af betydning for rummet.

En foreløbig undersøgelse af et hvælvparti havde vist, at der i de indre kalklag fandtes grå og blå farvelag, dog ikke oprindelige, samt at der på ribberne fandtes forgyldninger. Omfanget og kvaliteten kunne dog ikke vurderes, før det store kostbare arbejdsstillads var rejst. Det konstateredes da, at stjernehvælvenes ribber og knudepunkternes rosetter, masker og hoveder bar en festlig oprindelig renaissancefarveholdning, så velbevaret, at det besluttedes at fremdrage den. Herved ville de hidtidige noget ensomt kulørte hvælvtoprosetter og pillekapitæler, som forekom løse, indgå i et arkitektonisk hele.

Det omfattende arbejde gennemførtes med bistand fra Nationalmuseets farvekonservationsafdeling. Efter en vigtig faglig debat besluttedes det i videst mulig udstrækning at afstå fra supplerende overforgyldninger og lignende. Selv ribber, der manglede det gyldne skær og fremtrådte med dekomponerede grålige toner, skønnedes rummæssigt at have tilfredsstillende virk-

Trinitatiskomplekset bestod oprindeligt af Rundetårn, Universitetskirken, og herover Universitetets bibliotek. Sidst er tilkommet et menighedshus af arkitekterne Inger og Johannes Exner.

Udsigtsplateauet på Rundetårn er blevet fornyet. Sandstenskonsollerne var stærkt forvitrede, dækkonstruktionen angrebet af råd, og smedjærnsrækværket ved at ruste op. Hovedproblemet var vandafledningen og at etablere byggeteknisk mere forsvarlig konstruktion.

■ The Trinitatis complex consisted originally of the Round Tower, the University Church and the University Library. The final link, a recently built parish house, was designed by Inger and Johannes Exner. The observation deck at the top of the tower was restored because of rotting and rusting construction elements due to a poor rain drainage system. An up to date detail solution has solved this problem.

Rundetårn. Restaurering af tårntop og gitter.

Adresse: Købmagergade, 1150 København K.

Bygherre: Bestyrelsen for Rundetårn.

Restaureret: 1981.

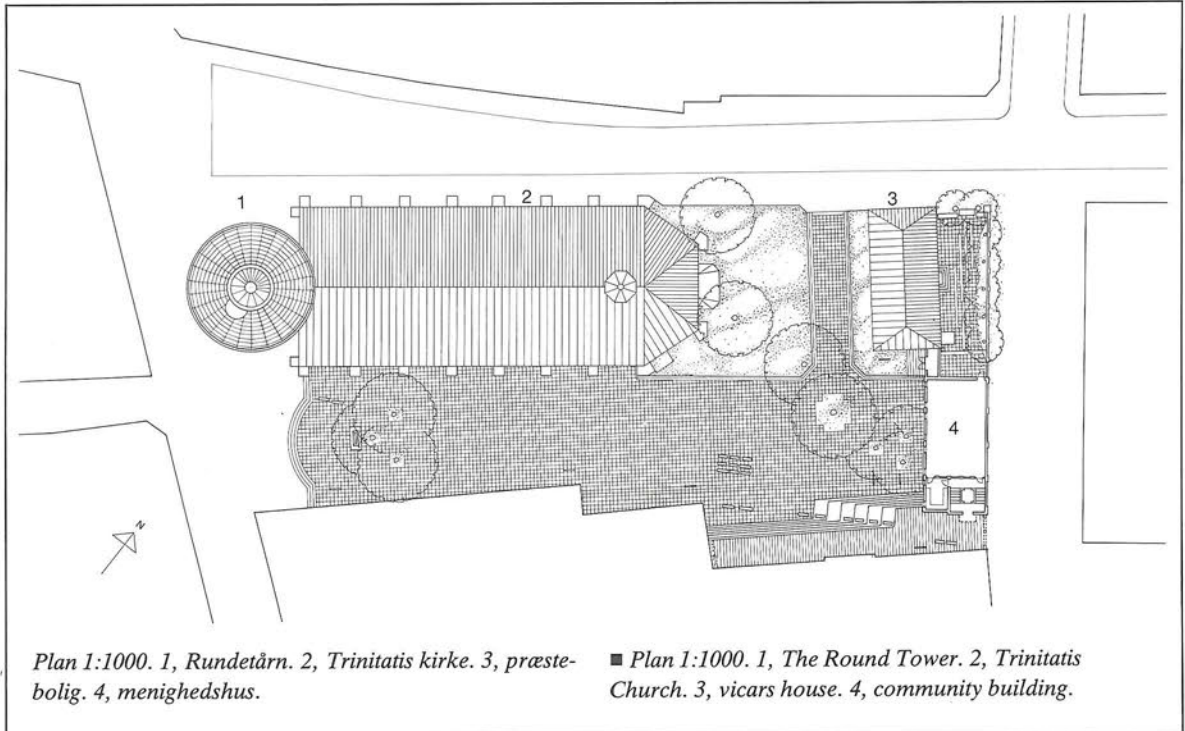
Arkitekter: Inger og Johannes Exner.

Medarbejder: Mogens Hansen.

Fotograf: Keld Helmer-Petersen.

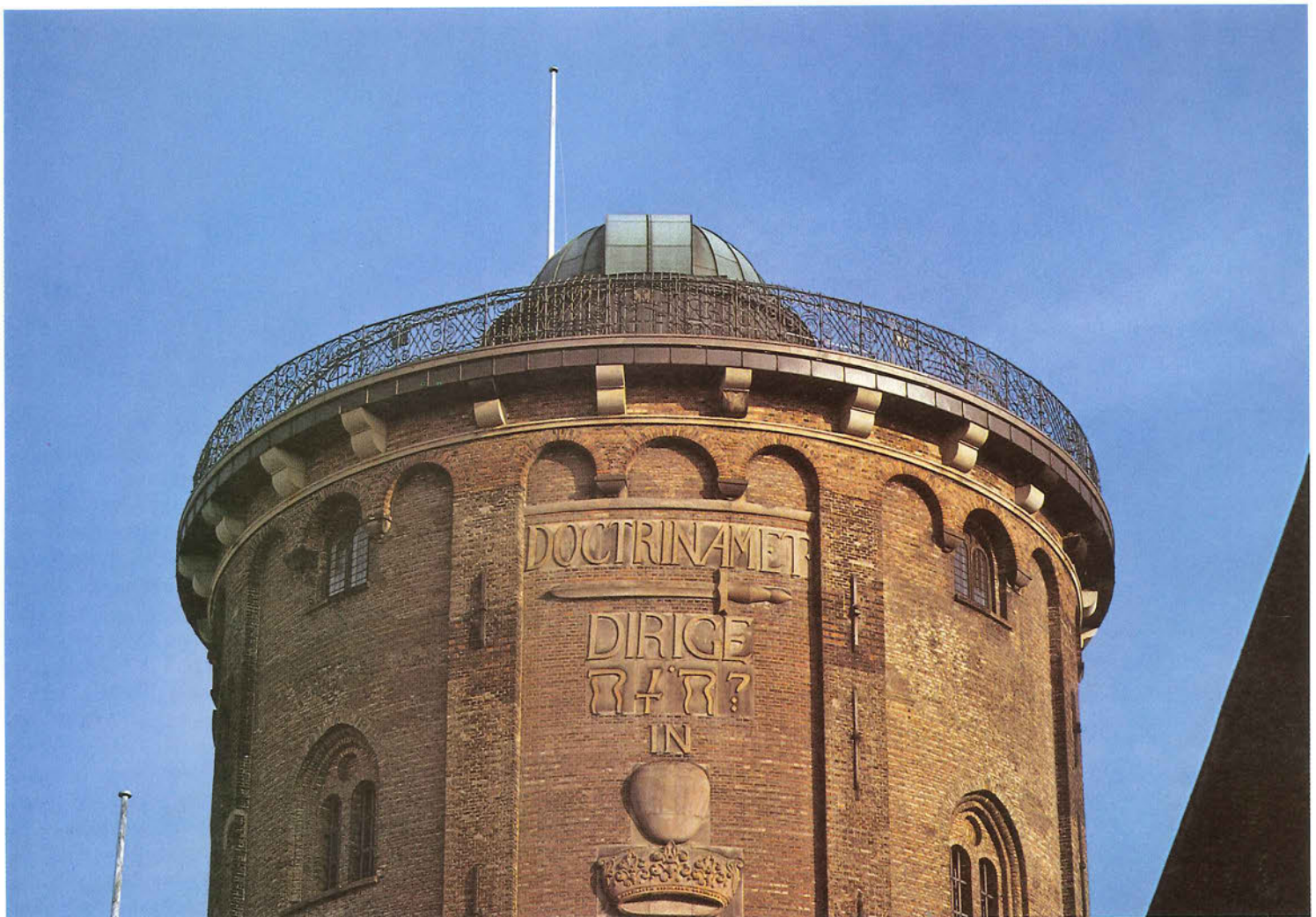
Konservator: Knud Holm, Nationalmuseets afd. for recente sager.

Håndværkere og leverandører side 60.

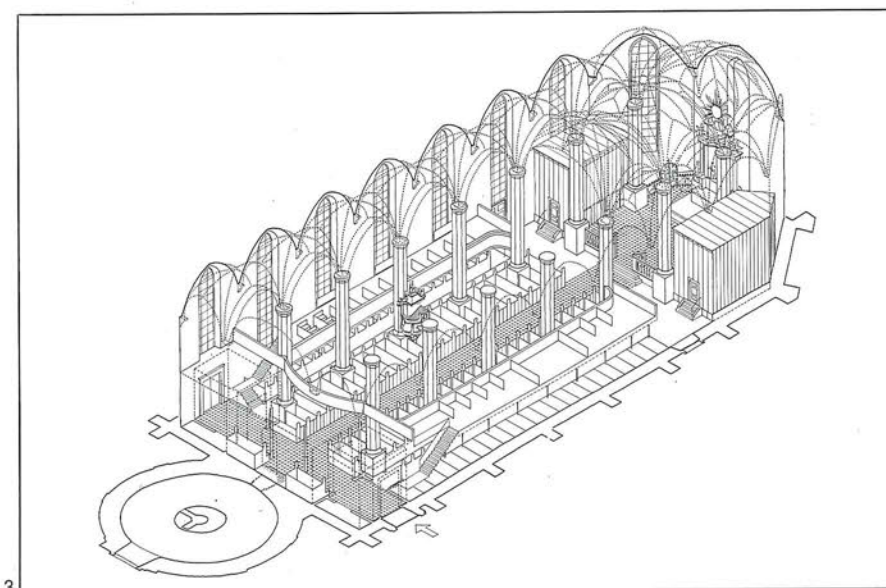
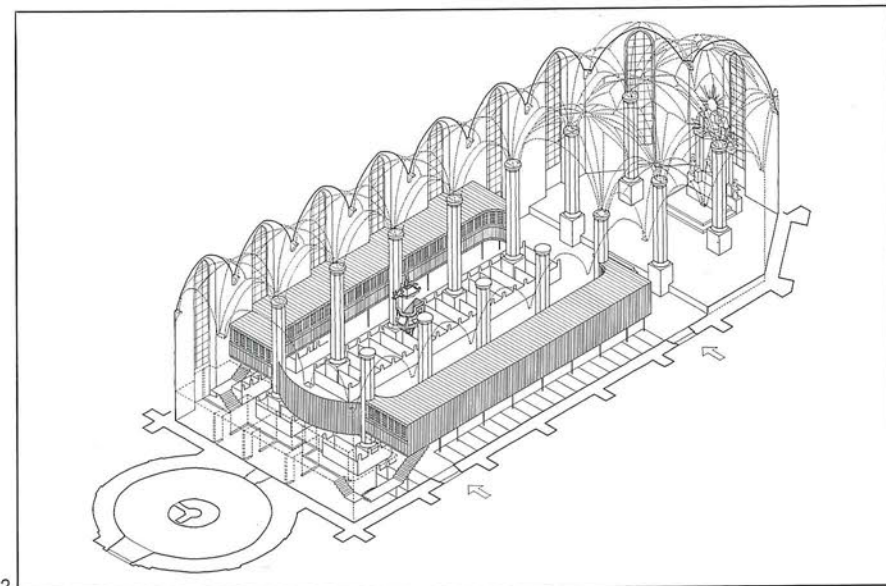
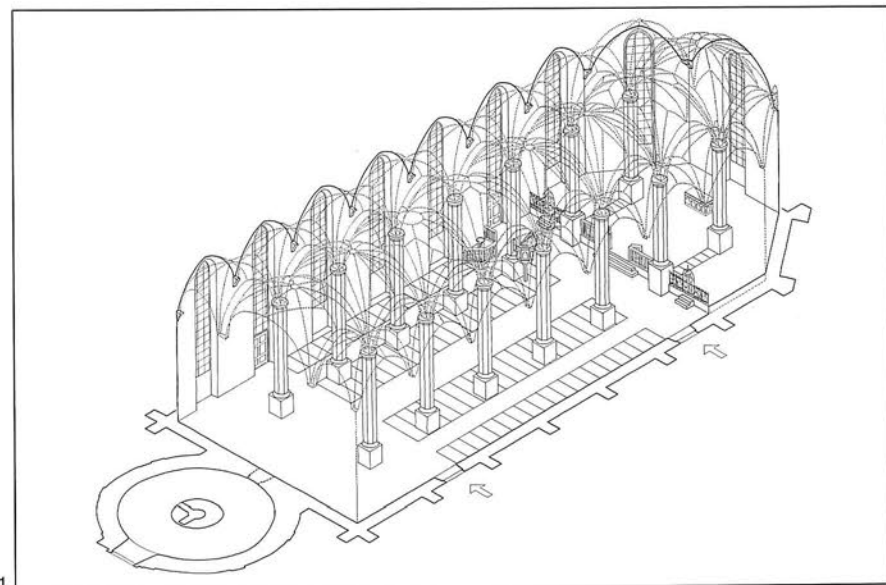

Plan 1:1000. 1, Rundetårn. 2, Trinitatis kirke. 3, præstebolig. 4, menighedshus.

■ Plan 1:1000. 1, The Round Tower. 2, Trinitatis Church. 3, vicars house. 4, community building.

1. 1600-tals kirken. Trinitatiskomplekset blev påbegyndt af Kong Chr. IV i 1637. Kirken havde fire hovedindgange, men var i plan iøvrigt beslægtet med middelalderens kirker.
2. 1700-tals kirken. Efter branden 1728 indbyggedes logeagtige pulpiturer og stoleværk med vendebænke, centrerede om prædikestolen. Det auditorieprægede prædikerum passer til tidens oplysningsteologi.
3. 1800-tals kirken. Pulpiturerne reduceres. Skrifterummene i koret og de ændrede indgangsforhold fører rumkarakteren tilbage mod den middelalderlige aksiale kirketype, svarende til tidens voksende historiske interesse.
4. Trinitatis, interiør efter stik af J. C. E. Walter, 1826.

■ 1. The 17th century church.

Trinitatis church was started by King Christian IV in 1637. The church had four main entrances, but in plan, was related to the traditional churches of the Middle Ages.

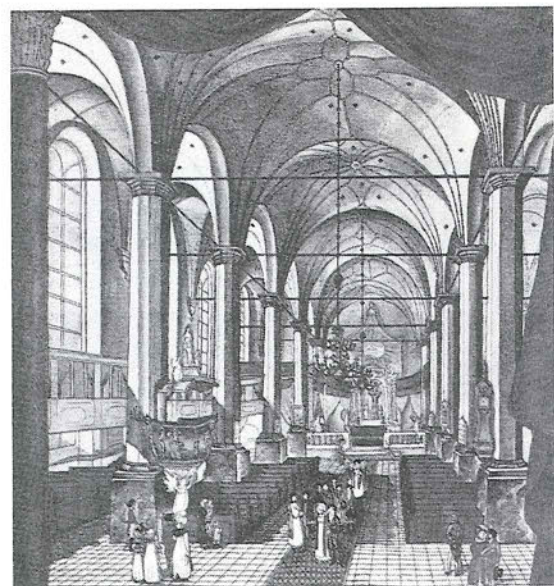
2. The 18th century church.

In the 18th century, the church was transformed into a »Auditorium church« with a box-like gallery.

3. The 19th century restoration.

During this period, the church was brought back to its Middle Age character; the many entrances were closed. It became a procession church. Two confession rooms reinforce this character.

4. Trinitatis, 1826.

ning. Dette arkitektoniske skøns rigtighed kunne først konstateres, når det 3/4 mio. dyre stillads var væk, og man fra gulvet kunne vurdere situationen.

Den formodede virkning i rummet ved fremdragning af forgyldninger i ribbernes kløverbladsprofil var et andet arkitektonisk skøn af stor betydning. Disse relativt smalle båndforgyldninger på det midterste blad af ribbernes kløverbladsprofil måtte antages at ændre rummets tunge karakter til en lettere mere elegant og poetisk arkitektur, smukkest udtrykt i Chr. IV's Trefoldighedskirke i Kristianstad, Skåne.

Det stod os desuden klart, mens vi gik på stilladsloftet helt oppe under hvelvingen, at der kunne opstå en konflikt mellem det øverste lyse lette spinkle 1600-tals hvelvmiljø og det nedre tunge brune 1800-tals inventarmiljø. Vi fandt det derfor vigtigt, at inddrage de andre to arkitekturperioder, 1700-tals rummet og 1800-tals rummet, sammen med de nu stærkt virkende 1600-tals hvelv i en arkitektonisk helhedsbetragtning.

I restaureringen indgår elementer fra alle tre perioder: renæssancekirkens forgyldte hvælvdekorationer er fremdraget, 1700-tals kirkens pulpitur er atter marmoreret, 1800-tals kirkens egetræsådrede skifterum og våbenhus er bevaret.

■ During the recent restoration, elements from the earlier periods were preserved.

The gilded, ribbed ceilings of the renaissance church have been replaced with the marbling of the Age of Enlightenment.

1, 2. Før restaurering.

■ 1, 2. Before restoration.

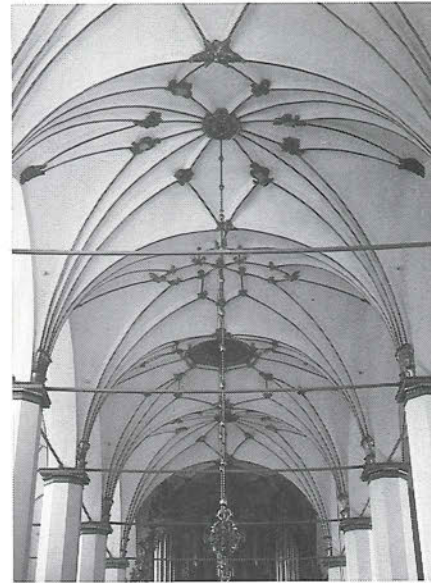
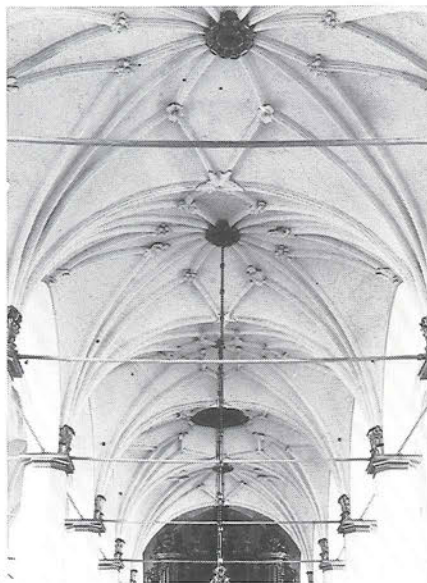
3, 4. Efter restaurering.

■ 3, 4. After restoration.

Vort mål var at lade de tre rum indgå i et kunstnerisk og arkitektonisk samspil med bevarelse af de enkeltes identitet og deres fælles fortælleværdi. Hvert rum beretter herunder ikke bare om arkitekturhistoriske stilperioder, men også om betydelige teologisk-liturgiske divergenser og forskelligartede kirkehistoriske forhold i Danmark efter en reformation, som ikke kun var indiskutabel afklaring af kirke og kristendom.

Det blev derfor besluttet at lade de mørke egetræspulpiturforsider nymale med en lys grå marmorering, hvis udgangspunkt ved forsøgsafdækninger valgtes i det yngste af to underliggende historiske barokmarmoreringer. Herved afsvækkedes pulpiturets 1800-tals inventarkarakter. I stedet styrkedes pulpiturets arkitektoniske rumdannende virkning fra 1700-tallets prædikerum med prædikestolen i midten og menigheden på vendebænke siddende orienteret imod den.

Vor behandling af 1800-tals kirken, der hidtil havde domineret interiøret meget stærkt, bestod i omtalte

overmaling af den brune egetræsodrede pulpiturforside og derudover at bevare.

Arkitekter knyttet til Trinitatis Kirke før os, havde udtalt, at man af æstetiske årsager burde fjerne de to skrifterum, som Hetsch i 1835 opførte på hver side af alteret, hvor de er med til at skabe en traditionel korvirkning. Betragtet fra en gammeldags restaureringsholdning ville man sikkert gøre det, samt retablere de to vestlige hovedindgange, som Nebelong 1871 lod flytte helt ned mod Rundetårn for at stimulere den middelalderlige polære kirke, som var kommet på mode igen. I dag får disse forhold lov at forblive såvel af nyttehensyn som på grund af deres fortælleværdi.

Johannes Exner

Trinitatis Kirke. Restaurering.
 Adresse: Landemærket, København K.
 Bygherre: Trinitatis Kirkes Menighedsråd.
 Restaureret: 1982.
 Arkitekter: Inger og Johannes Exner.
 Medarbejder: Mogens Hansen.

Ingeniør: Eduard Troelsgaard.
 Fotografer: Keld Helmer-Petersen, Lennart
 Larsen.
 Konservatorer: Nationalmuseets afd. for
 farvekonservering.
 Håndværkere og leverandører side A 60.

Trinitatis Church

The restoration of Trinitatis Church in Copenhagen, began as a simple maintenance project.

When cleaning the ceiling ribs and joint rosettes, a variety of gilded forms, masks and figureheads with a rich renaissance coloring were discovered. These were so well-preserved that it was decided to completely refurbish them, though without replacing the missing sections.

This coloring gave a 17th century character to the room, a strong contrast to the heavy 19th century colors of the furnishings. Therefore the pulpit front was repainted with its original, 18th century, light gray marbling.

Several of the 19th century changes were retained: The confession booths on either side of the altar, added in 1835 by one of the leading Danish architects of the time, C. F. Hetsch. The two, west entrances were closed, originally from 1871 by architect Nebelong. In this way past ideas concerning church restoration are represented.

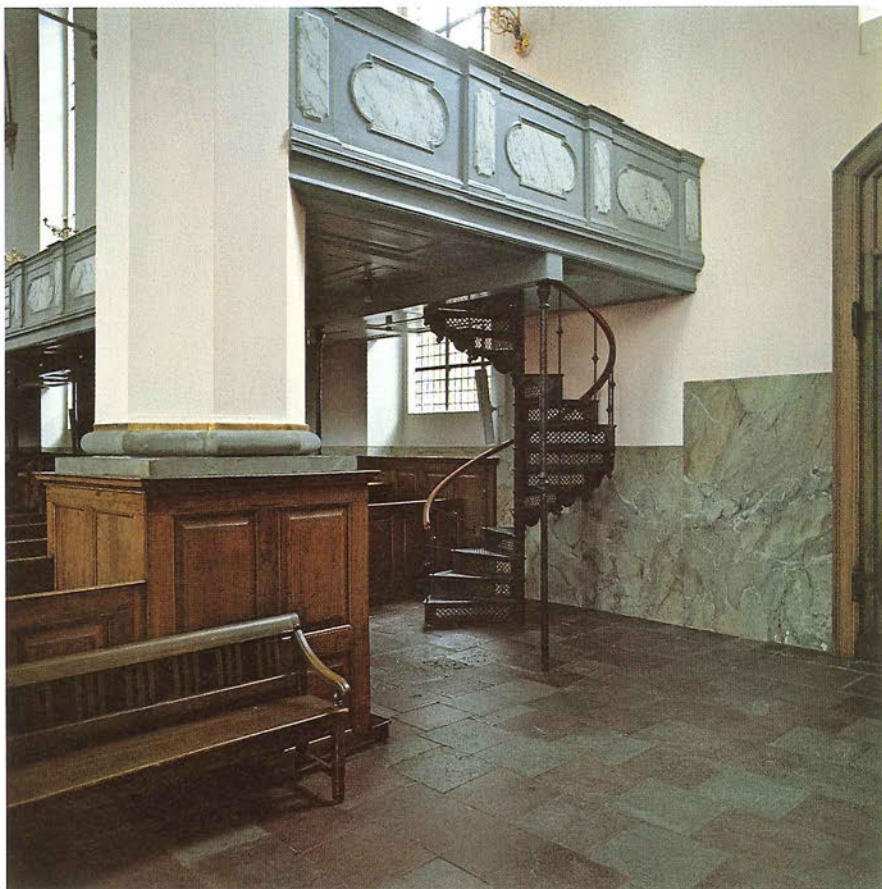
Die Trinitatis Kirche

Aus einer gewöhnlichen Instandhaltungsarbeit entwickelten sich die Arbeiten an der Trinitatis Kirche zu einer regulären Restaurierung.

An den Gewölberippen der Kirche und den Rosetten der Knotenpunkte wurden anfänglich Vergoldungen, Masken und Köpfe in der festlichen Farbgebung der Renaissance freigelegt. Diese Spuren waren so gut erhalten, dass beschlossen wurde, sie völlig freizulegen und zu erhalten jedoch ohne fehlende Teile zu ergänzen.

Die Farben veränderten den Charakter des Raumes zu einem Milieu des 17. Jahrhunderts, das in starkem Kontrast zu dem mit den schweren Farben des 19. Jahrhunderts übermalten Inventar steht. Man liess daher die Vorderseite der Kanzel in der hellgrauen Marmorierung des 18. Jahrhunderts streichen, die sie früher hatte.

Zwei Änderungen des 19. Jahrhunderts wurden jedoch beibehalten. Es sind die Beichträume (1835) zu beiden Seiten des Altars, die von einem der führenden dänischen Architekten der Vergangenheit, C. F. Hetsch entworfen wurden, und die zwei westlichen Hauptzugänge, die 1871 von Architekt Nebelong geschlossen wurden. Auf diese Weise wurden auch Restaurierungsgedanken und Kirchenkonzeptionen früherer Zeiten dargestellt.

1. Interiør af koret. To nye el-belysninger udformet til stedet.

2. Pulpitur med ny marmoreringsmaling. Støbejernstrappe fra 1800-tallet.

3. Interiør set mod øst efter restaurering. De fremdragne hvælvdekorationer, som i stor udstrækning er urørte, gengiver rummet noget af renæssancekirkens oprindelige lethed og elegance.

1. The chancel. The lighting fixtures were especially designed for the church.
2. The pulpit with its new marbled front. The cast iron steps are from the 19th century.
3. The restored interior seen toward east. The vault decorations, discovered during restoration, are basically intact and impart some of the renaissance church's original grace and elegance.

